

Statens fastighetsverk
Box 2263
103 16 STOCKHOLM

Beslut

Datum 2021-11-15
Dnr RAÄ-2021-2635

Avdelning Kulturmiljöavdelningen
Enhet Förvaltningsärenden och
bidrag

Ändrade skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Thielska galleriet (parken), Djurgården 1:1, Stockholms stad och län

Riksantikvarieämbetet beslutar med stöd av 8 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen att skyddsbestämmelser enligt här bifogade förslag ska gälla för Thielska galleriet (parken) på Djurgården.

Ärendet

Thielska galleriet blev statligt byggnadsminne, med av regeringen fastställda skyddsbestämmelser 1993. I beslut 2021-03-24 medgav regeringen att Statens fastighetsverk får överlåta byggnaderna till Stiftelsen Thielska galleriet. Överlåtelsen omfattar, förutom de två byggnaderna, även omgärdande mur med tillhörande portar och trappa på utsidan samt trappor, stödmurar och fem belysningsarmaturer liksom även betongrännor och betongklackar som är fästa mot byggnadernas murfasader och räcken på trappor och stödmurar.

Överlåtandet skedde den 1 november 2021. Det som överläts till Stiftelsen Thielska galleriet övergick då till att bli byggnadsminne enligt kulturmiljölagen (1988:950) (KML). Enligt 7 § 3 kap. KML ska länsstyrelsen utfärda en förklaring om detta.

Marken fortsätter dock att tillhöra fastigheten Djurgården 1:1 som ägs av staten genom Statens fastighetsverk och som omfattas av den kungliga dispositionsrätten och därigenom förvaltas av Kungliga Djurgårdens förvaltning.

Riksantikvarieämbetet
Box 1114
621 22 Visby
Tel 08-5191 8000
E-post registrator@raa.se
Hemsida www.raa.se
Org.nr 202100-1090

Thielska galleriets helhetsmiljö är unik med betydande kulturhistoriska värden. I miljön förenas konst, arkitektur, park och inredning. Byggnadernas placering och deras inbördes samband bildar tillsammans med parken och omgivande trädgårdsmur en ovanligt helgjuten komposition. Miljön är mycket välbevarad och medvetet skött. Riksantikvarieämbetet bedömer att det är angeläget att även fortsättningsvis skydda helheten som byggnadsminne, även om det fortsättningsvis måste ske med stöd av två olika lagrum.

Riksantikvarieämbetet har därför tagit fram ett förslag till ändrade skyddsbestämmelser för marken, dvs. den del av det statliga byggnadsminnet som kvarstår i statens ägo, som 2021-10-21 remitterades till Statens fastighetsverk. De synpunkter som Statens fastighetsverk framfört har inarbetats i detta beslut.

Beslut i detta ärende har fattats av enhetschefen Solveig McKenzie efter föredragning av handläggaren Jan Karlsson.

Beslutet har signerats elektroniskt och saknar därför namnunderskrift.

Bilaga:

Skyddsbestämmelser

Kopia till:

Kungliga Djurgårdens förvaltning

Länsstyrelsen i Stockholms län

Stockholms stadsmuseum

Stockholms stad

Stiftelsen Thielska galleriet

RAÄ/Bebyggelseregistret

Ändrade skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Thielska galleriet (parken), Djurgården 1:1, Stockholms stad och län

Byggnadsminnet omfattar enbart marken inom det område som avgränsats på bifogade karta. Rödmarkerade delar utgör byggnadsminne enligt kulturmiljölagen (1988:950).

Följande skyddsbestämmelser ska gälla för byggnadsminnet:

1. Området får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Inom området får inte vidtas sådana åtgärder med mark och vegetation som minskar områdets kulturhistoriska värden.
2. Stenbeläggningar, gångvägar och vegetativ struktur inom området ska vårdas och underhållas på ett sådant sätt att dess utseende och karaktär bevaras. Vård och underhåll ska utföras med material och metoder som är anpassade efter den fasta anordningens respektive vegetationens egenart och som bevarar och förstärker dess kulturhistoriska värde. Vid beskärning och slyröjning får sågade snittytor inte överstiga 10 cm i diameter. Trädindivider ska vidmakthållas så långt möjligt och får inte tas ned, flyttas eller beskäras på olämpligt sätt. Markarbeten ska utföras på ett sådant sätt att rötterna inte skadas. Kompletterande vegetation ska inordnas i och följa befintlig vegetationsstruktur. Ersättningsträd ska vara av samma art som det träd som ersätts eller som träd med snarlika egenskaper inom området.

Om det finns särskilda skäl får, enligt 7 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen, byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Ansökan om tillstånd till sådan ändring lämnas på en särskild blankett till Riksantikvarieämbetet.

Begreppsförklaringar

Med *mark* avses den jord som omger byggnaderna med eller utan beläggning och anlagd växtlighet. Med *vegetation* avses trädrader, trädgrupper, enstaka större träd, planterade buskar, häckar, gräsmattor och perenner.

Med *vegetativ struktur* avses växtlighetens uppbyggnad, sammansättning och disposition.

Med *vård av vegetation* avses sedvanliga vårdåtgärder såsom hamling, kronreducering och beskärning av träd och skötsel av annan växtlighet. Dessa åtgärder omfattas inte av tillståndsplikt.

Upplysningar

De två byggnaderna, omgärdande mur med tillhörande portar, trappor, stödmurar samt fem belysningsstolpar utgör byggnadsminne enligt kulturmiljölagen (1988:950), för vilken

Länsstyrelsen i Stockholms län är tillsynsmyndighet. Dessa delar är rödmarkerade på bifogade karta. Även trappräcken och övriga räcken ingår i detta byggnadsminne. Skulpturer i parken ägs av Stiftelsen Thielska galleriet och omfattas inte av dessa skyddsbestämmelser.

Kulturhistorisk värdebeskrivning

Thielska galleriet är ett mångfacetterat tidsdokument från sekelskiftet 1900. Det är en sammansatt och mycket välbevarad helhetsmiljö där konst, arkitektur, park och inredning förenas på ett sällsynt sätt och berättar för oss om intellektuella och kulturella strömningar och ekonomisk utveckling i det förra sekelskiftets svenska samhälle. Museets tavel- och skulptursamling är unik genom sin enhetliga karaktär. Samlingen innehåller det yttersta av svensk och nordisk konst från sekelskiftet 1900 och ger en samlad bild av Sveriges internationellt mest kända konstepok.

Arkitekturen, skapad av en av vårt lands mest namnkunniga arkitekter, Ferdinand Boberg, är unik genom sin säregna karaktär och samtidigt ett representativt exempel på epokens internationella strömningar. Helhetsmiljön är unik och har värden som dels är av betydelse ur rumsligt, estetiskt perspektiv och dels ur kulturhistoriskt, informativt perspektiv. Huvudbyggnaden är en viktig och etablerad del av den svenska arkitekturen och vår uppfattning om den.

Gallerifunktionen med sitt speciella krav på ljusinsläpp präglar, i kombination med Bobergs speciella stil, huvudbyggnadens form och uttryck. Stora fönsterlösa murpartier ger byggnaden en sluten karaktär. Turkosglaserade keramiska takpannor, färggranna fasadutsmyckningar i mosaik och små prydnadstorn med förgyllda klot utgör små men kraftfulla accenter mot nästan överkligt vita fasader.

Parken har karaktären av en liten landskapspark och inrymmer flera bronsstatyer som ingår i den Thielska konstsamlingen. Parken har även en särskild vårflora med förekomst av scilla och krolliljor.

Thielska galleriet ligger i avskildhet från de mest frekventerade stråken på Djurgården. Den omgivande vildvuxna vegetationen ger en upplevelse av fridfullhet och historisk närvaro på platsen. Thielska galleriet är en säregen plats där upplevelsen av konst, arkitektur och natur står i centrum. Läget på en relativt brant kulle ger miljön en speciell karaktär. Huvudbyggnadens placering på kullens topp förstärker dess monumentala uttryck och gör den till ett blickfång i Saltsjöns inlopp i staden. Det är påtagligt att de delar som ingår i miljön har skapats med stor omsorg och eftertanke.

Byggnadernas placering och deras inbördes samband bildar tillsammans med parken och omgivande trädgårdsmur en ovanligt helgjuten komposition. Miljön är mycket välbevarad och medvetet skött. Senare års tillägg och restaureringar vittnar om ett respektfullt förhållningssätt till arkitektoniska och kulturhistoriska värden.

Kort historik av anläggningen

Åren 1902-03 tog Ernest Thiel kontakt med arkitekten Ferdinand Boberg för att diskutera sina planer på att uppföra en stor villa. Villan skulle vara en kombination av ett bostadshus och ett galleri. Boberg föreslog att Thiel skulle uppföra sin gallerivilla på Djurgården – ett område som hade etablerat sig som huvudstadens nationella kulturcentrum. Inledningsvis var planen

att Thielska galleriet skulle uppföras i närheten av prins Eugens Waldemarsudde, vilket emellertid prinsen motsatte sig. Slutligen föll valet på av kungen upplåten mark på Blockhusudden.

Under våren 1904 inleddes projekteringen. Thiel önskade sig ett hemtrevligt hem dekorerat med tavlor på alla väggar. Ytterligare direktiv var två stora gallerisalar med glastak samt nyplanterade träd i trädgården till skydd mot insyn. Boberg skulle ansvara för byggnadens utformning och Thiel för inredningen. Byggnadsarbetena startade i november 1904. Den stora gallerivillan placerades högst på tomten, på en hög och grov sockel som nästan förefaller vara en del av den klippa som fanns på platsen. Däröver fick murarna plana vita fasadytor med distinkta profilerade putsdekorationer och blanka band av klinker och dekorationer. För att fasaderna skulle bli så skinande vita som det bara gick så tillsattes en liten mängd kimirök till kalkfärgen.

De ursprungliga ritningarna till huvudbyggnaden från 1904 frångicks vid uppförandet. Det som skiljer dem från hur byggnaden faktiskt byggdes är framför allt storlek och komposition. Planerna visar en helt symmetrisk byggnad ungefär hälften så stor som dagens; rektangulär med två lägre flyglar och ett utskjutande trapphus åt norr och ett utskjutande mittorn åt söder.

Under 1907 uppfördes även ett fristående gårdshus (annexbyggnaden) i form en villalikhande byggnad som förutom stall rymde två enrumslägenheter och torkvind. Lägenheterna var avsedda för de gifta manliga tjänarna.

Runt byggnaderna avsattes i samband med husbygget parkmark som successivt omvandlades till en skulpturpark. Tomten som avstyckades kring huset bestod före byggnationen troligtvis bara av naturmark, med gran, tall och ek som dominerande träd och med ett tunt jordlager och bitvis berg i dagen. En lantmäterikarta från 1904 visar några runda markeringar som troligtvis var stora ekar på tomten. På foton från tiden 1906-1910 ser man hur ris tallar och stora granar fanns kvar i trädgården även efter att byggnaderna uppförts. På terrassen syns persikoträd i krukor. Runt hela tomten byggdes en vitkalkad mur.

Tre stora gallerisalar fylldes med det yttersta av vad epoken hade att erbjuda av svensk och nordisk konst samt konstnärlig utsmyckning, i flera fall skapat på beställning av Thiel. Under några år utgjorde familjen Thiels bostad och galleri ett av naven i Stockholms kulturliv. Snart kom emellertid motgångarna. Under första världskriget förlorade Thiel större delen av sin förmögenhet och i början av 1920-talet hade hans finansiella tillgångar nära nog förintats. 1924 såldes byggnaden, konstsamlingen samt inventarier till staten för att därefter börja användas som museum. Museet öppnades två år senare.

Fastighetens två byggnader har genomgått flera förändringar genom åren. De större åtgärder som har genomförts i huvudbyggnaden har varit koncentrerade till plan 1 trappa med syfte att anpassa byggnaden till museifunktionen. De centrala delarna i makarna Thiels lägenhet byggdes troligen om redan inför öppnandet av museet om för att underlätta kommunikationen mellan utställningssalarna.

1963 genomfördes några ovarsamma renoveringar i huvudbyggnaden. Fasaderna fick en grov betongputs och delar av den exteriöra dekoren förvanskades bland annat genom att man bytte kakelplattor mot en sort med annan storlek och kulör.

Under de på senare år genomförda upprustningarna har man dock haft som ambition att i möjligaste mån återställa det ursprungliga helhetsintrycket av exteriören samt i de viktigaste delarna av huvudbyggnaden. Åtgärder för att förbättra säkerhet och tillgänglighet har också prioriterats.

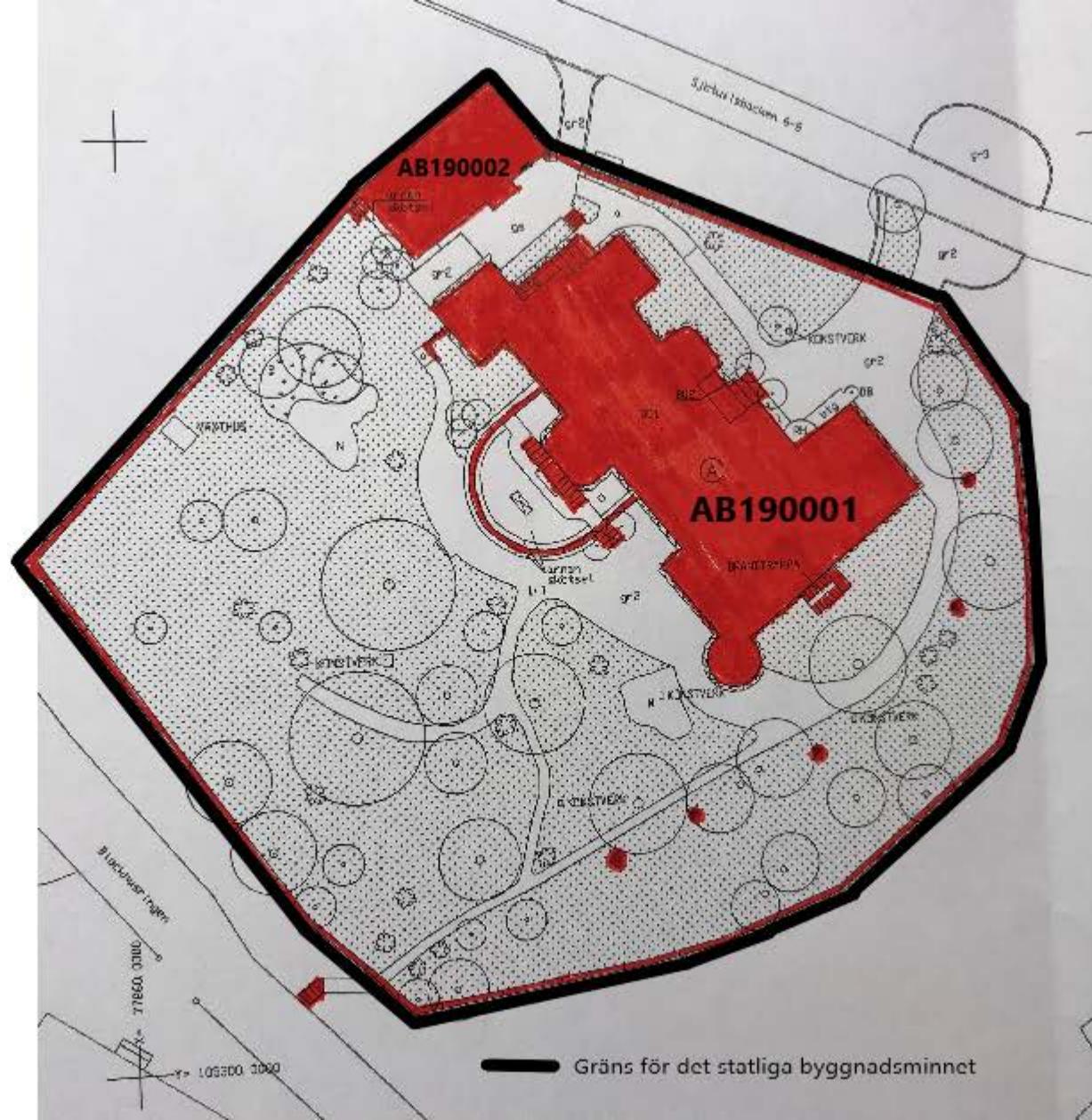
Kort beskrivning av parken

Parkmarken utgörs av en kuperad gräsklädd kulle som sluttar brant åt framför allt väster och söder. Kullens topp ligger med en anings förskjutning åt nordväst från fastighetens mitt vilket innebär att det framför allt är kullens södra och östra sluttning som utgör Thielska galleriets park. Parken består i huvudsak av gräsmattor avgränsade av grusade gångstigar. Gångstigarna, som är omsorgsfullt anpassade till terrängen, leder från murens portar till byggnadernas alla entréer.

Framför huvudfasadens entré finns en putsad terrassmur i halvcirkelform med kopparplåtsklätt murkrön. Marken närmast byggnaderna är till största delen täckt med grus. En yta framför annexbyggnadens garageinfart är belagd med gatsten.

Terrängen och gräsmattorna följer bergets form och på några ställen i parken finns det berg i dagen. I parken finns en hel del ålderstigna träd - framför allt ekar – på den östra och den södra sidan om huvudbyggnaden. I det sydvästra hörnet finns det fruktträd. Längs med huvudbyggnadens fasad växer det vildvin. Trappan upp till huvudfasadens entré flankeras av fyra höga tujor.

I parken finns det ett antal bronsskulpturer av konstnärerna Gustav Vigeland, Auguste Rodin, Johan Tobias Sergel och Aron Jerndahl. Enligt hans egen önskan finns byggherrens urna gravsatt i en klippa under Auguste Rodins skulptur Skuggan. Insprängd i klippan finns en mossklädd gravsten av granit med inskriptionen ”ERNEST THIEL 1859-1947”.

— Gräns för det statliga byggnadsminnet